

УДК 338.24

Іванова Н. С., к.е.н., доцент
Донецький національний університет економіки та торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕФІНІЦІЇ «РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА»

Стаття присвячена теоретичному дослідженню категорії «регіональна економічна безпека» як похідної від дефініцій «регіон» та «економічна безпека». Із застосуванням методу теоретичного узагальнення на підставі існуючих досягнень зарубіжних та вітчизняних науковців уточнено визначення категорії «регіональна економічна безпека». Запропоноване визначення доповнено розумінням поняття регіон як адміністративно-територіальної одиниці регіонального рівня. Окрім цього поняття розширено такими категоріями як «конкурентоспроможність» та «децентралізація управління». В результаті проведеного дослідження визначено, що однією із базових ознак регіональної економічної безпеки є властивість регіону протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, а тому в подальших дослідженнях доцільним є вивчення загроз економічному розвитку на регіональному рівні.

Ключові слова: регіон, економічна безпека, регіональна економічна безпека, загрози, адміністративно-територіальна одиниця.

The article is devoted to the theoretical research of the regional economic security category as a derivative from such definitions of region and economic security. Using the method of theoretical generalization based on the existing achievements of foreign and domestic scientists the definition of the regional economic security category has been specified. The proposed definition is supplemented by the understanding of the concept of the region as an administrative territorial unit of the regional level. In addition the concept is expanded by such categories as competitiveness and decentralization of management. As a result of the study it was determined that one of the basic features of regional economic security is the region's ability to withstand internal and external threats and therefore in further research it is expedient to study the threats to economic development at the regional level.

Key words: region, economic security, regional economic security, threats, administrative territorial unit.

Статья посвящена теоретическому исследованию категории «региональная экономическая безопасность» как производной от дефиниций «регион» и «экономическая безопасность». Методом теоретического обобщения на основании существующих достижений зарубежных и отечественных ученых уточнено определение категории «региональная экономическая безопасность». Представленное определение дополнено пониманием региона как административно-территориальной единицы регионального уровня. Кроме этого понятие расширено такими категориями как «конкурентоспособность» и «децентрализация управления». В результате проведенного исследования установлено, что одним из базовых признаков региональной

экономической безопасности является свойство региона противостоять внутренним и внешним угрозам, поэтому в дальнейших исследованиях целесообразно изучить угрозы экономического развития на региональном уровне.

Ключевые слова: *регион, экономическая безопасность, региональная экономическая безопасность, угрозы, административно-территориальная единица.*

Вступ. Процеси децентралізації управління регіональним розвитком посилили відповідальність регіонів за формування та забезпечення національної економічної безпеки. Саме процеси децентралізації зумовили актуальність проблеми забезпечення економічної безпеки регіонів, а мінливість факторів зовнішнього середовища – необхідність розробки методики прогнозування регіональної економічної безпеки, що неможливе без чіткого визначення, розуміння категорії «регіональна економічна безпека». Тому виникає необхідність дослідити існуючий досвід зарубіжних та вітчизняних науковців щодо економічної безпеки регіонів, визначити спільні риси та сформулювати уточнене обґрунтоване визначення дефініції «регіональна економічна безпека».

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням регіональної економічної безпеки присвячені праці таких науковців як В.М. Геєць [1], О.М. Головченко [2], Б.А. Карпінський [3], Г.О. Сукрушева [4] А.І. Сухоруков, Ю.М. Харазішвілі [5] та інші. Більшість науковців розглядають економічну безпеку регіонів як складову національної економічної безпеки, але процеси децентралізації управління зумовили необхідність іншого підходу до розуміння регіональної економічної безпеки. На нашу думку, доцільним є розглядати регіональну економічну безпеку як формуючий фактор національної безпеки. Незважаючи на високий інтерес з боку науковців до проблеми забезпечення регіональної економічної безпеки та зростання її актуальності в результаті реформи державного управління на сьогодні вітчизняне законодавство не дає визначення дефініції «регіональна економічна безпека (економічна безпека регіону)».

Методика досліджень. Для вивчення і систематизації категорії «регіональна економічна безпека» застосовувалися методи теоретичного узагальнення. Теоретичною базою дослідження виступають досягнення зарубіжних та вітчизняних науковців. Для досягнення поставленої мети було використано наступні методи дослідження: системний підхід, структурно-логічний аналіз, метод аналізу та синтезу, прийоми логічного узагальнення.

Постановка завдання. Метою статті є дослідити твердження науковців щодо визначення поняття «регіональна економічна безпека» та зробити спробу уточнити існуючі визначення.

Результати досліджень. В умовах дестабілізації економіки країни все більше набуває актуальності питання національної економічної безпеки та регіональних диспропорцій її забезпечення. Саме економічний розвиток регіонів є основою забезпечення економічної безпеки держави особливо в умовах децентралізації. Одним із базових понять категорії «регіональна економічна безпека» є дефініція «регіон».

Термін «регіон» зустрічається у ст. 132 Конституції України [6], яка визначає, що регіонам як суб'єктам притаманні свої особливості соціально-економічного розвитку, історичні, економічні, екологічні, географічні та демографічні особливості, етнічні та культурні традиції. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» визначає регіон як «територія Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя» [7]. При цьому розпорядження Президента України «Про комісію з розробки Концепції державної регіональної політики України» регламентує визначення поняття «регіон» як частина території країни, яка характеризується комплексом властивих їй природно-географічних, економічних та інших ознак. Регіон може збігатися з кордоном адміністративно-територіальної одиниці або об'єднувати території кількох таких одиниць» [8].

Стаття 10 Проекту Закону про засади адміністративно-територіального устрою України [9] визначає регіон як адміністративно-територіальну одиницю регіонального рівня, яка поділяється на райони, є територіальною основою утворення і діяльності органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, територіальних органів центральних органів виконавчої влади з метою здійснення державної регіональної політики, забезпечення збалансованого просторового розвитку та надання населенню визначених законом адміністративних, соціальних та інших послуг.

При цьому адміністративно-територіальними одиницями регіонального рівня (регіонами) визнано Автономну Республіку Крим та області [9].

Аналіз частини існуючих на сьогодні трактувань категорії «регіон» дозволяють стверджувати, що базовими ознаками регіону є територія, характерні риси (спеціалізація) та наявність економічної системи (економічних зв'язків). Враховуючи вищезгадане в якості регіонів ми розглядаємо області України.

Сучасна наукова література містить різні тлумачення категорії економічна безпека. Результати теоретичного дослідження дефініції «економічна безпека» дозволили зробити висновок, що більшість науковців ідентифікують економічну безпеку як властивість чи сукупність властивостей системи. Так, А. В. Кендюхов стверджує, що «...економічна безпека являє собою систему захисту життєвих інтересів держави. Як об'єкти захисту при цьому можуть виступати: економіка країни у цілому, окремі регіони, сфери і галузі господарства, юридична і фізична особи» [10].

Р. Дацків визначає економічну безпеку як такий стан економічного розвитку суб'єкта господарювання (особи, держави, організації і т.д.), який забезпечує йому гармонійний розвиток і ефективне використання шансів і усунення загроз оточуючого середовища [11].

Перераховані вище автори досліджували загальну теорію і поняття економічної безпеки відносно держави та суб'єктів господарювання. Незважаючи на високий інтерес з боку науковців до проблеми забезпечення регіональної економічної безпеки, відсутні загальноприйняте визначення системи економічної безпеки регіонів та її складових.

Сукрушева Г. О. визначає економічну безпеку регіону як забезпечення незалежності від впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, гарантування безпечного режиму роботи об'єктів управління для створення умов стійкого економічного зростання і умов повноцінного життя населення [4].

За твердженням Головченко О.М. особлива роль мезорівневої полягає в тому, що вони виконують роль буферів при активізації загроз стабільності для основних рівнів господарської системи та слугують резервами при надлишку або нестачі факторів, ресурсів та умов сталого розвитку [2].

В таблиці 1 представлено деякі тлумачення категорії «регіональна економічна безпека» («економічна безпека регіону»).

Таблиця 1.

**Визначення категорії «регіональна економічна безпека»
(«економічна безпека регіону»)**

Татаркін А. И.	Економічна безпека регіону – це сукупність властивостей економічної системи регіону, що забезпечують стабільність, стійкість і поступовість розвитку регіону, певну незалежність і інтеграцію з економікою держави в умовах дії різного роду дестабілізуючих загроз [12].
Степаненко А., Герасимов М.	Економічна безпека регіону – це сукупність поточного стану, умов і чинників, що характеризують стабільність, стійкість і поступовий розвиток економіки регіону, певну незалежність та інтеграцію з економікою країни [13].
Сукрушева Г. О., Сукрушева Г. О. [4]	Економічна безпека регіону – це забезпечення незалежності від впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, гарантування безпечного режиму роботи об'єктів управління для створення умов стійкого економічного зростання і умов повноцінного життя населення.
Геець В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін.	Економічна безпека регіону – це здатність регіональної влади забезпечити конкурентоспроможність, стабільність, стійкість, поступальність розвитку економіки території, органічно інтегрованої в економіку країни, як відносно самостійної структури [1].
Заблодська І. В.	Економічна безпека регіону – сукупність взаємовпливу економічних інтересів і загроз, що забезпечують його стійке функціонування, конкурентоспроможність й самодостатність, а також сприяють підвищенню рівня і якості життя населення в контексті забезпечення національної економічної безпеки [14].
Чернова Н. [15]	Економічна безпека регіону – це сукупність його властивостей, що забезпечують досягнення максимального внеску регіону в розвиток національної економіки й у забезпечення економічної безпеки країни в цілому (як підсистеми національної економіки); Економічна безпека регіону – сукупність його властивостей, що забезпечують його прогресивний розвиток в умовах дестабілізуючого впливу різноманітного виду загроз (як відносно самостійної економічної системи).
Коковський Л.	Економічна безпека регіону – це стан економіки регіону, який дозволяє зберегти стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз та забезпечити сталий соціально-економічний розвиток регіону [16].
Бабець І. Г. [17]	Економічна безпека регіону – це стан економіки, що дає змогу забезпечити сталий соціально-економічний розвиток і базується на таких засадах: економічна незалежність, стійкість і стабільність розвитку, здатність до саморозвитку і прогресу.
Гуменюк А. М.	Економічна безпека регіону – це стан економіки, для якої характерна спроможність до самовиживання і розвитку в умовах реформування, присутності внутрішніх і зовнішніх небезпек та дії важкопрогнозованих чинників [18].
Кисла Т.М.	Економічна безпека регіону – це управління відтворювальними процесами в регіоні спрямоване на підтримку встановленого за науковообґрунтованими критеріями безпечного режиму роботи об'єктів управління та функціонування його окремих елементів [19].
Олійник В.М.	Економічна безпека регіону – це здатність регіональної економіки функціонування в режимі розширеного відтворення, тобто стійкого економічного зростання, максимально забезпечувати прийнятні умови життя та розвитку особистості для більшості населення [20].

Результати проведеного теоретичного дослідження категорій «регіон», «економічна безпека» та «регіональна економічна безпека» дозволили уточнити дефініцію «регіональна економічна безпека». Регіональна економічна безпека – це сукупність властивостей економічної системи регіону (адміністративно-територіальної одиниці регіонального рівня), що забезпечують стабільність, стійкість та економічний розвиток регіону, конкурентоспроможність, певну незалежність і водночас інтеграцію з національною економікою в умовах дестабілізуючого впливу загроз різного виду та децентралізації управління (рис. 1).

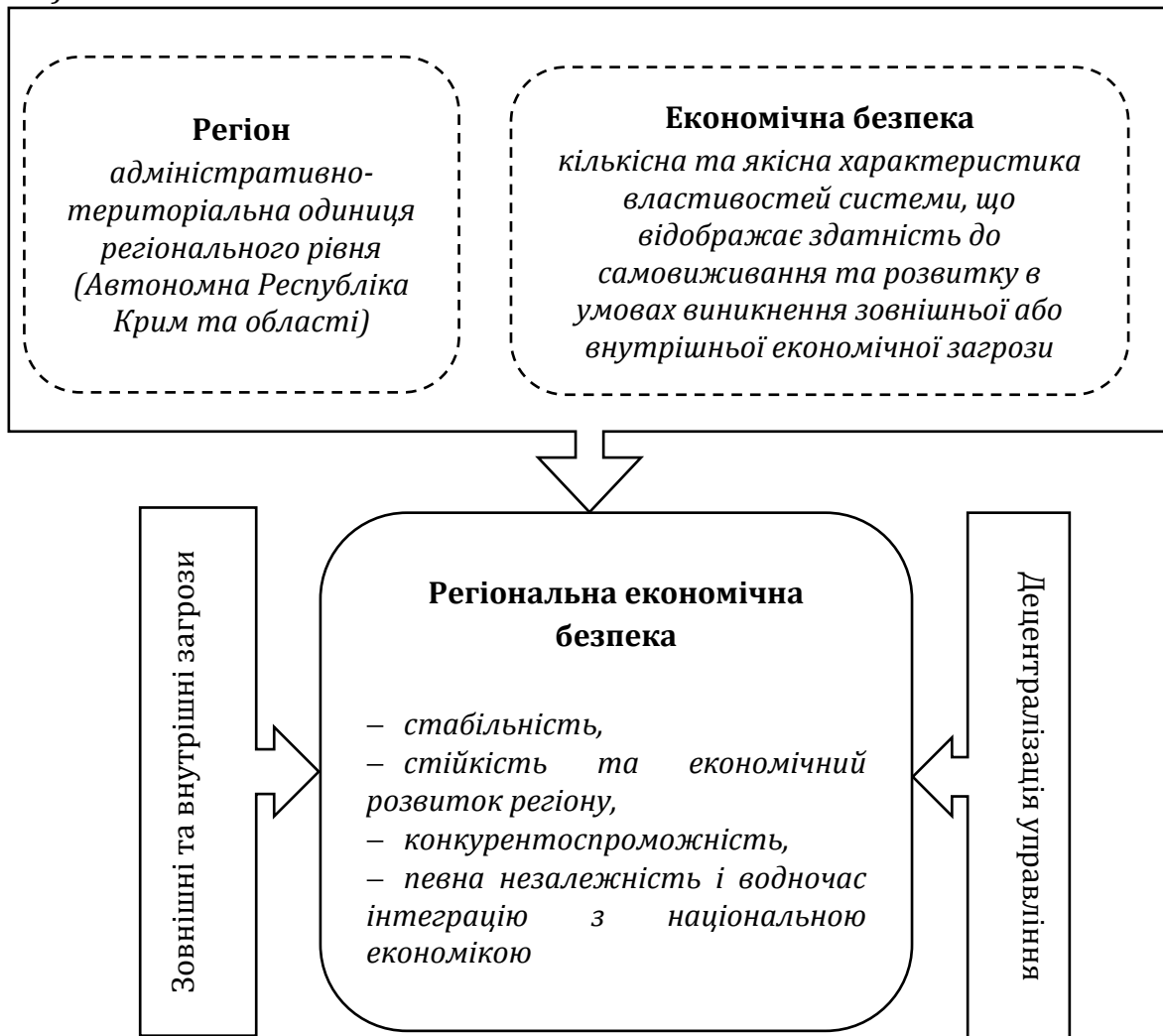

Рис. 1. Візуалізація дефініції «регіональна економічна безпека».

Отже, в представленому нами визначенні уточнено змістовність категорії «регіон», яку ми визначаємо як адміністративно-територіальна одиниця регіонального рівня. Окрім цього додаємо такі категорії як «конкурентоспроможність» та «децентралізація управління».

Висновки. Результати проведеного теоретичного дослідження таких категорій як регіон, економічна безпека та регіональна економічна безпека дозволили нам зробити наступні висновки:

– вітчизняна законодавча база та твердження більшості науковців розглядають регіон як адміністративно-територіальну одиницю регіонального рівня, що обґрунтовує використання даних соціально-економічного розвитку

областей України для подальшого дослідження стану регіональної економічної безпеки;

– економічна безпека як категорія розглядається як економічна система із відповідними властивостями і характеризує готовність суб'єктів системи протистояти екзогенним та ендогенним загрозам;

– вітчизняне законодавство не регламентує значення дефініції «регіональна економічна безпека (економічна безпека регіону)», а тому на сьогодні відсутнє загальноприйняте значення цієї категорії;

– основними характеристиками економічної безпеки регіону є певна незалежність, здатність здійснювати опір внутрішнім та зовнішнім загрозам, сталий розвиток регіону та інтеграція із національною економікою.

В результаті проведеного дослідження визначено, що однією із базових ознак регіональної економічної безпеки є властивість регіону протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, а тому в подальших дослідженнях доцільним є вивчення саме загроз економічному розвитку на регіональному рівні.

Список використаних джерел

1. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / [Геець В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін.] / за ред. В.М. Гейця. – Харків: ІНЖЕК, 2006. – 240 с.

2. Головченко О.М. Економічна безпека регіону в гарантуванні стабільності національної економіки: монографія / О. М. Головченко. Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2008. – 399 с.

3. Карпінський Б. А. Індикатори фінансової безпеки в контексті збалансованості фінансової системи держави / Б. А. Карпінський // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : збірник науково-технічних праць. – Львів, 2008. – Вип. 18.2. – С. 131-145.

4. Сукрушева Г. О. Теоретичні аспекти поняття "економічна безпека регіону" / Г. О. Сукрушева // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - 2015. - № 3. - С. 231-238.

5. Сухоруков А.І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія / А. І. Сухоруков, Ю. М. Харазішвілі. – К. : НІСД, 2012. – 368 с.

6. Конституція України 1996 (Верховна Рада України). Відомості Верховної Ради України, 30 (141) (з наступними змінами та доповненнями)

7. Закон України "Про стимулювання розвитку регіонів" від 8 вересня 2005 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 51. – С. 548.

8. Розпорядження Президента України «Про комісію з розробки Концепції державної регіональної політики України» від 30.09.1999 р. № 241/99-рп , остання редакція від 16.02.2000 р.

9. Проект Закону про засади адміністративно-територіального устрою України 8051 від 22.02.2018.

10. Кендюхов А. В. Экономическая безопасность как экономическая категория / А. В. Кендюхов // Наукові праці Донецького державного технічного

університету. – Сер.: Економічна. – Вип. 47. – Донецьк: ДонНТУ, 2002. – С. 123–128.

11. Дацків Р. М. Економічна безпека у глобальному вимірі / Р. М. Дацків // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №7 (37). – С. 143–153.

12. Татаркин А. Экономическая безопасность как объект регионального исследования / А. Татаркин, О. Романова, А. Куклин, В. Яковлев // Вопросы экономики. – 1996. – №5. – С. 78–89.

13. Степаненко, А. Оцінка економічної безпеки України та її регіонів [Текст] / А. Степаненко, М. Герасимов // Регіональна економіка. — 2002. — № 2. — С. 39–54.

14. Заблодська І.В. Збалансований розвиток регіону як передумова його економічної безпеки / Заблодська І.В. // Вісник Східноукраїнського нац. ун-ту імені Володимира Даля. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля. – 2011. – № 7. – С. 146–159.

15. Чернова Н. Л. Адаптивні моделі оцінки та аналізу економічної безпеки регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.03.02 «Економіко-математичне моделювання» / Н. Л. Чернова. – Харків, 2003. – 19 с.

16. Коковський Л. Економічна безпека як об'єкт економіко-географічного дослідження / Л. Коковський // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. - 2013. - Вип. 1. - С. 12-15. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_geograf_2013_1_5.

17. Бабець І. Г. Основи формування економічної безпеки України: монографія / І. Г. Бабець, М. І. Флейчук та ін. - Львів : СПОЛОМ, 2011. - 208 с.

18. Гуменюк А. М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти: монографія / А. М. Гуменюк. - К. : НІСД, 2014. – 468 с.

19. Кисла Т.М. Сучасний стан організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки регіону / Т.М. Кисла [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/20.pdf](http://kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/20.pdf).

20. Олійник В.М. Адміністративно-правове забезпечення економічної безпеки регіону як складовий елемент громадської безпеки України. Актуальні питання фінансової безпеки держави: Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні питання безпеки фінансової системи держави», Харків, 21 лютого 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: univd.edu.ua/general/publishing/konf/finbezpeka/04_oliynik.pdf.